

5. SPORTİF OYUNLARDA YETENEK SEÇİMİ

Tartışılabilir bu özet yetenek seçimi kuramına, sportif oyunlar temel alınarak günümüzdeki çalışmalardan bazı eklemeler yapmak istiyorum.

5.1. Yeni bir yaklaşım

Holmann ve Carl Sportif Oyunlarda yetenek seçiminde; ölçüm için motor özellikler katoloğu verme yerine, yeni bir yaklaşımla **sportif verimin gelişim temposu** ve **sportif performans koşullarındaki gelişimden yararlanabilme** derecesinin ölçüt olabileceğini savunmaktadırlar.

Kupper'ın (1993) geliştirdiği sporsal yetenek tanı (diagnoz) modeli (Holmann ve Carl'dan yararlanarak), seçim konusunda **eski doğu bloku ülkelerindeki çocuk ve gençler için uygulanan motor özellikler ve konstitüsyonel ölçüme dayalı sistemden farklı bir yöntemdir**. Bu modele göre yetenek seçimi; erken yaşlardaki oyun (müsabaka) performansının gelişim temposu (**gelecekteki sporsal verimin temel göstergesidir**) ve sportif performansı etkileyen özelliklerdeki (kondisyon, teknik, taktik gibi) gelişmeyi ölçerek yapılmaktadır.

Bir spor dalında yetenek belirlemek için, spor türüne özgü (spesifik) özellikler katoloğu hazırlamak çok önemlidir. Fakat; mükemmel bir özellikler katoloğu olsa bile, bunun varlığı özellikleri objektif olarak belirleyebilme problemini çözmeye yetmez.

Sportif Oyunlarda yukarda belirtilen bu iki alanda yapılan bazı araştırmaları sizlerle paylaşmak istiyorum.

5.1. Birinci Yetenek Seçimi ölçütü : **Müsabaka Performansı ve Gelişim Temposu.**

Müsabaka Performansı; bir maçta oyuncu ya da oyuncu grubu tarafından gerçekleştirilen davranışların sonucudur. Müsabaka performansının periyodik olarak değerlendirilmesi aynı zamanda , oyuncuların işlevsel olarak yönlendirilmesinde belirleyici bir etkidir (Taborsky.F.2001).

Müسابaka Performansı analizinin nicel olarak yapılabilmesi ve Performans Gelişim Temposunun hesaplanabilmesi için, ***bilgisayar donanımlı video analiz yöntemleri kullanılır.*** Video verileri çizelge 2-3-4' deki gibi değişik dallar için hazırlanabilen bir sakala esas alınarak değerlendirilir. Buna göre her oyuncunun performansı, Taborsky'nin aktardığı (Flaganan' ın Critical Incident Technique değerlendirmesinden yararlanarak) aşağıdaki eşitlikten yararlanarak hesaplanabilir:

$$V_i = \sum P_i + (1/2 M_i) + \sum N_i$$

Formüle göre bireyin: Müsabaka Performans Skorunu (**V_i**); artı puanların tümünü (**P_i**), oynan sürenin yarısını ($\frac{1}{2} M_i$), ve eksi değerlerin toplamını (**N_i**)'nin ortalamaları alınarak hesaplanır. Sonuçta takımın performansı ; bütün oyuncuların skorlarının aritmetik ortalaması alınarak hesaplanır. Müsabaka Performans İndeksinin hesaplanmasından Oyun Değer Skalası (**$V_t = \sum V_i$**) elde edilir. (Taborsky.F.2007).

Çizelge 2: Basketbol Müsabaka Performans İndeksinin hesaplanmasına ilişkin oyun değer skalası örneği (Czwalina 1987).

Başarılı Üç Sayılık Atış	9
Başarılı İki Sayılık Atış	6
Başarılı Serbest Atış	3
Atış Bloğu	2
Asist	2
Top Kazanma	1
Top Kaybı (Tutma, yürüme hatası gibi)	-1
Rakibin Serbest Atış Yapmasına Neden olan Faul	-2
Sportmenlik Dışı Faul	-3

Çizelge 3: Hentbolda Müsabaka Performans İndeksinin hesaplanmasına ilişkin oyun değer skalası (Ulrich, 1998).

Artı Değerler		Eksi Değerler	
Oyun kurucudan gol	1,0	Başarısız Blok	-0,4
Aldırılan 2 dakika Cezası	0,7	Top Kaybı	-0,4
Yakın Mesafeden Gol	0,6	Boşa Giden Geri Alan Atışı	-0,4
Yardımla Gol Engelleme		Boşa Giden Yakın Mesafe Kale Atışı	-0,6
	0,5	Progresif Ceza (Sarı Kart; 2 Dakika Cezası)	-0,8
Yakın Mesafeden kale atışına Yol Açan Asist		İkili Mücadele Kaybı	-0,8
	0,4	Kale atışına yol açan hatalı top kaybı	-0,8
	0,4	7 m atışına sebep olma	-0,8
Başarılı Blok	0,4		
Alınan 7 m Ceza Atışı	0,4		
Top Kazanımı			
	0,2		

Kazandırılan 7 m Atışı			
------------------------	--	--	--

Çizelge 4: Volebol da Müsabaka Performans İndeksinin hesaplanmasına ilişkin oyun değer skalası (Hohmann ve ark. 1997).

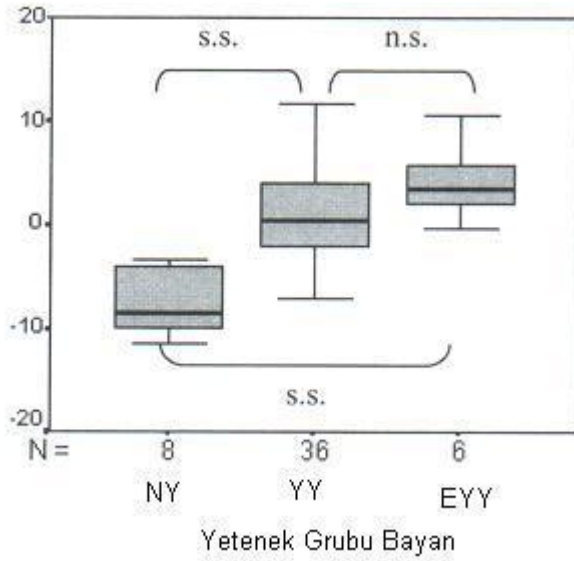
Artı Değerler		Eksi Değerler	
Servisten Direk Sayı (Ace)	14	Blok Hatası	-2/-4
Servisten İndirek Sayı	13	Hücum Hatası	-3/-8
Başarılı Hücum	12	Dublaj Hatası	-7
Başarılı blok	12	Servis Hatası	-8
Dolaylı Başarılı Hücum	10	Zor Olmayan Seken Topun Savunmasında Hata	-7
Doğru Savunma	8	Diğer Hatalar	-7
Pas Şeklinde Başarılı Hücum	4	Rakip Sahaya Kolay Top Atma	-1/-2
Kurtarılan Bir Topu Oyunda Tutabilme	2		

Performans Gelişim Temposu (PGT) kavramı; Müsabaka Takım Performansının, Kişisel Performansa oranından elde edilir.

Farklı düzeydeki yetenek grupları üzerinde (hem kızlarda, hem erkeklerde) yukarda belirtilen şekilde yapılan araştırmaları karşılaştırıldığında yüksek yeteneklilerin; müsabakadaki verimliliğinde, başlangıç düzeyine bağımlı olmaksızın az yeteneklilere oranla,

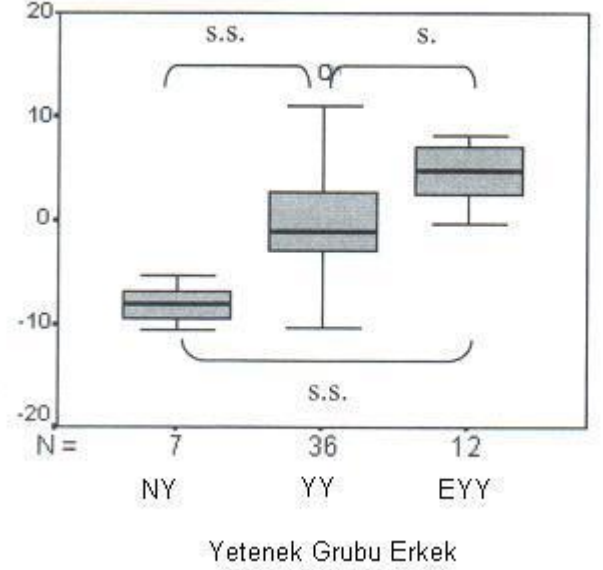
yüksek bir verim artışı gösterdikleri saptanmıştır. Bu veriye **gelişim temposu** denilmiş ve yetenek seçiminde ilk ölçüt olarak kabul edilmiştir.

Gelişim Temposu 97-99

(a)

Gelişim Temposu 97-99

(b)

Şekil 1: Normal yetenekli (NY), Yüksek yetenekli (YY),ve En yüksek yetenekli (EYY) hentbolcularda kişisel oyun veriminin relatif artışı (Seidel / Hohmann 2003).

Şekil (Şek. 1a) bayanlarda ortalama değer karşılaştırılmasında üç yetenek grubu arasında yüksek düzeyde anlamlı toplam gelişim farkı elde edilmiştir. Sonraki testte; NY- YY grupları ile NY- EYY grupları arasındaki gelişim farklarındaki artış önemli şekilde anlamlı bulunmuştur. Buna karşın YY ile EYY grubu arasında da fark görülmekte ise de istatistik yönünden anlamlı değildir. Erkeklerde de (Şekil 1b) ortalama değerlerdeki fark açık şekilde görülmektedir (17,61 ; $P= 000$). Normal Yetenek (NY) grubunda, yüksek yetenek (YY) ve En yüksek Yeteneklilere (EYY) oranla çok az bir verim artışı gözlenmiştir.

Sonuç olarak; üç yetenek grubunun (hem kızlarda, hem erkeklerde) müsabakadaki verimliliğinin karşılaştırılmasında, başlangıç düzeyine bağımlı olmaksızın, yeteneklilerin yüksek bir verim artışı gösterdikleri saptanmıştır. Bu durum **Gelişim Temposunun** yetenek ölçütü olarak kabul edilebileceğini kanıtlamaktadır.

2. 2.Yetenek Ölçütü: Performans Bileşenlerinin Gelişimi

Yetenek seçimine ait literatürlerde performans bileşenlerinden yararlanma derecesinin (ölçümleri konusunun) matematiksel - istatistiksel belirlenmesinde hangi yöntemin kullanılacağına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Çizelge 5’de, performans bileşenlerinin gelişimine yönelik belirleyici değişkenler ile bu konularda kullanabilecek testler verilmiştir.

Çizelge 5: Kız ve erkek çocuklarda Sportif oyunlarda yetenek grupları arası karşılaştırma için belirleyici değişkenler. Ele alınan belirleyici değişkenler de iki cinsiyet arasında küçük sapmalar görülmektedir .

KIZLAR	Belirleyici değişken	İlgili özellikler ve uygulanan testler
	1 – Hareket Genişliği	Omuz çemberinin hareket genişliği
	2 – Karmaşık Sürat	Topu uzağa atma, dikey sıçrayabilme, dururken uzun atlama (sağ – sol, çift bacakla). 30 m. Sprint, 30 m. Deparlanse sprint
	3 – Vücut Yapısı	Boy, ağırlık, kulaç uzunluğu
	4 – Kol Kuvveti	Patlayıcı kuvvet
	5 – Bacak Kuvveti	Patlayıcı kuvvet
	6 – Basit Teknik / Koordinasyon	30 m. Top sürme, 30 m. Slalom Top sürme, / Viyana koordinasyon test bataryası
	7 – Karmaşık Teknik / Koordinasyon	Top ile karmaşık test de sürat, top ile karmaşık test de hareket kalitesi
ERKEKLER	Belirleyici değişken	İlgili özellikler
	1 – Temel Sürat	Görsel basit tepki, ayak basma sürati testi
	2 – Karmaşık Sürat	Topu uzağa atma, dikey sıçrayabilme, dururken uzun atlama (sağ – sol, çift bacakla) 30 m. Sprint, 30 m. Deparlanse sprint
	3 – Vücut Yapısı	Boy, ağırlık, kulaç uzunluğu
	4 – Kol Kuvveti	Patlayıcı kuvvet
	5 – Bacak Kuvveti	Patlayıcı kuvvet

	6 – Teknik / Koordinasyon	30 m. Top sürme, 30 m. Slalom top sürme,/ Viyana koordinasyon test bataryası, Top ile koordinasyon testi, top ile kompleks test de sürat ve hareket uygulamasının kalitesi
--	------------------------------	---

Aşağıda böyle bir katalogdan yararlanılarak oluşturulan ve ikinci seçme aşamasında uygulanan bir test bataryası sonuçları örnek olarak verilmiştir. Testler, İsrail yıldız (cadet) milli takımına seçilen ve seçilemeyen hentbolcular üzerinde iki yıllık bir eğitim çalışmasının başında ve sonunda uygulanmıştır.

Test bataryası: **1 çeviklik** (Agility) testi, **2 patlayıcı kuvvet** (Explosive Power) testi ve **2 sürat (sprint) testi** olmak üzere 5 Kondisyonel Motorik test ile bunlara ilaveten **hız, çeviklik ve top sürme** beceri yeteneğinin sergilendiği **slalom top sürme** testinden oluşmuştur. Fiziksel ölçümlerde **boy** ve **kilo** ölçümleriyle yetinilmiştir. Bu test bataryasında kullanılmış olan motorik testlerin güvenilirlik, geçerlilik, nesnellik (objektiflik) değerlendirmeleri yapılmış ve uluslararası literatürlerde yayınlanmıştır (R.Lidor ve Ark. 2005).

Uygulamalar sonucu yapılan istatistiksel değerlendirmede elde edilen sonuçları şöyle özetlemek mümkündür :

İki yıllık eğitim sonucu ortaya çıkan asıl bulgu; ulusal takıma seçilmiş ve seçilememiş olan oyuncuların motor performans sonuçları arasında önemli bir örtüşme görülmektedir. Slalom beceri testi hariç tutulursa 2 yıllık eğitim programı sonunda gerçekleştirilmiş olan motor testlerin hiç birisi, seçilmiş ve seçilmemiş olan oyuncuları birbirilerinden ayırt etmeye yetecek hassaslıkta bulunmamıştır.

Seçilmiş ve seçilmemiş oyuncuların boy ve kilo ölçümleri arasında hiçbir farklılık gözlemlenmemiştir. Hentbolda boy önemli bir değişken olarak düşünülmesine rağmen, yetenek seçimi ve gelişim aşamalarında seçilmiş oyuncuların, seçilmemiş olan oyunculardan daha uzun olmadığı görülmüştür. Ancak hem seçilmiş hem de seçilmemiş olan oyuncular kendi yaş guruplarındaki diğer kişilerle karşılaştırıldığında daha uzun olduğu görülmüştür. Yine bir başka araştırmada Avrupa Şampiyonasında üst düzeyde sıralanmış olan takımların alt sırada yer alan takımlardan belirgin ölçüde uzun olmadığı görülmüştür.

Kısa mesafe sürat koşuları hentbol da temel motorik özelliklerden birisidir. Seçilmiş oyuncular (kız ve erkek sporcular), son ölçümlerde yalnız ayakta çıkışla yapılan sürat koşusunda, seçilmemiş olan oyunculara oranla daha hızlı koşmuşlardır. Yıldız hentbol takımı oyuncularının yetenekleri üzerine diğerlerine oranla daha tutarlı bilgileri sağlayan test yalnızca **slalom testidir**. Bu test, oyuncuların hentbol tekniğinin kullanıldığı tek test olduğu unutulmamalı. **Sonuç olarak; yalın motorik özellikleri ölçen testlerin, topla oynanan oyunlarda “iyi” ve “çok iyi” oyuncular arasında ayırım yapmaya pek olanak vermediğini kanıtlamaktadır.**

Hentbol da yapılan bu araştırmanın yukarda açıklanan yeni yetenek seçimi yaklaşımının önemini ortaya koymaktadır.